

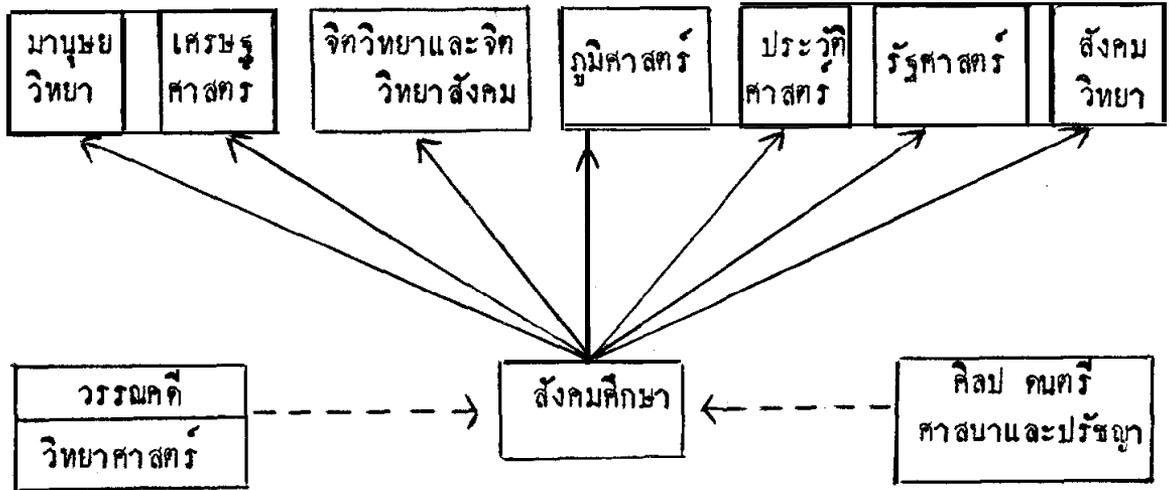
ขอบเขตของวิชาสังคมศึกษา

วิชาสังคมศึกษา เป็นวิชาที่ว่าด้วยความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและทางสังคมของมนุษย์ ซึ่งจัดเป็นวิชาหนึ่งเช่นเดียวกับวิชาอื่น ๆ เช่น วิทยาศาสตร์ โดยได้รวบรวมวิชาในสาขาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ของมนุษย์เข้าไว้ด้วยกัน วิชาสังคมศึกษาจึงมีลักษณะดังต่อไปนี้ (Wesley and Cartwright, 1967, P.1)

๑. เนื้อหาวิชาสอนของทฤษฎีมุ่งหมายและมีประโยชน์ต่อสภาพสังคมในปัจจุบัน
๒. เนื้อหาวิชาสอนของทฤษฎีมุ่งหมายในการสอน ลักษณะเนื้อหาจะเป็นการอธิบายเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ ซึ่งไม่ใช่การรายงานข้อค้นพบ

ลักษณะเนื้อหาของวิชาสังคมศึกษา ให้นำเอาบางส่วนของเนื้อหาวิชาในสังคมศาสตร์ โดยเลือกในส่วนที่เป็นประโยชน์แก่เด็กในระดับนั้น ๆ ฉะนั้นสังคมศึกษาจึงอาจมีทั้งวิชา เศรษฐศาสตร์ สังคมวิทยา มานุษยวิทยา ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ ปรัชญา มิได้หมายถึง วิชาภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ หน้าที่พลเมือง ศิลปกรรม ดังที่เคยเข้าใจกันมาก่อน

จะเห็นว่าเนื้อหาของวิชาสังคมศึกษา เป็นผลรวมที่ได้มาจากเนื้อหาในสังคมศาสตร์ คือ ผลรวมของวิชา มานุษยวิทยา เศรษฐศาสตร์ จิตวิทยา และจิตวิทยาสังคม ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ รัฐศาสตร์ และสังคมวิทยา ตามแผนภูมิต่อไปนี้ (Kenworth, 1973, P.13)

ในปัจจุบัน การจัดหลักสูตรสังคมศึกษาทุกระดับชั้น ได้ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสมกับสภาพสังคมไทย โดยเฉพาะหลักสูตรระดับประถมศึกษาได้จัดเนื้อหาวิชา ให้สอดคล้องกับสภาพการณ์ท้องถิ่น เช่น ทรัพยากรธรรมชาติ อาชีพ วัฒนธรรม ความเป็นอยู่ เพื่อให้ให้นักเรียนสามารถนำความรู้ที่เล่าเรียนมาไปใช้ได้โดยตรง

ก่อนที่จะถึงขั้นตอนในการประเมินผลวิชาสังคมศึกษา ก็จะขอล่าวขอบเขต และธรรมชาติของเนื้อหาวิชาต่าง ๆ ของสังคมศึกษาพอสังเขป โดยมีหลักการที่ว่า การที่จะวัดหรือประเมินผลสิ่งใด จะต้องรู้จักสิ่งนั้นว่ามีลักษณะอย่างไร มีธรรมชาติอย่างไร เพื่อว่าการวัด และประเมินผลจะได้กระทำได้อย่างถูกต้องตรงเป้าหมาย

วิชาภูมิศาสตร์

ภูมิศาสตร์ เป็นวิชาหลักในหลักสูตร สังคมศึกษา ของชั้นประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ภูมิศาสตร์ เป็นศาสตร์ที่ให้ความรู้เรื่องโลกมาตั้งแต่สมัยโบราณ ใ้คนคว่ำ

ศึกษาคินแคน และสิ่งแวดลอมต่าง ๆ สิ่งสำคัญที่ศึกษา คือสถานที่ เช่น ภูเขา หุบเขา เมือง แม่น้ำ กระจับปี่ ทะเลทราย ป่า และคินแคนต่าง ๆ ตลอดจนไปถึงภูมิอากาศ และการเคลื่อนย้ายของประชากรที่เข้าไปอาศัยอยู่ หรือละทิ้งคินแคนเหล่านี้ อาจเป็นสาเหตุที่ทำให้เมืองเจริญรุ่งเรืองหรือเสื่อมสลายไป และยังสนใจถึงประโยชน์ของทรัพยากร การคมนาคม ทางน้ำ ทางบก การติดต่อสื่อสาร สนใจว่ารูปร่างลักษณะพิเศษของพื้นที่หนึ่ง ซึ่งแตกต่างจากพื้นที่อื่น ๆ และสาเหตุที่ทำให้เกิดลักษณะพิเศษนั้น พยายามให้เข้าใจถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งแวดลอม และลักษณะของสถานที่ที่เปลี่ยนแปลงไป วิชาภูมิศาสตร์แบ่งสาขาได้ดังนี้.-

๑. ภูมิศาสตร์กายภาพ ศึกษาถึงสิ่งแวดลอมและส่วนประกอบของธรรมชาติว่าสัมพันธ์กับมนุษย์อย่างไร ส่วนใหญ่ ศึกษาถึงลักษณะภูมิประเทศ เช่น ที่ราบ ภูเขา แม่น้ำ ภูมิอากาศ ลมฟ้าอากาศ แหล่งแร่ พืชพรรณธรรมชาติ
๒. ภูมิศาสตร์ภูมิภาค เป็นการศึกษาถึงพื้นที่หนึ่ง หรือภูมิภาคหนึ่งบนโลก ลักษณะภูมิประเทศ ลักษณะทางเศรษฐกิจ พยายามอธิบายอย่างละเอียด เพื่อให้มองเห็นภาพของภูมิภาคนั้นอย่างละเอียด ชัดเจน
๓. ภูมิศาสตร์วัฒนธรรม เป็นการศึกษาถึง ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดลอม ศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างพัฒนาการทางวัฒนธรรม กับสภาพแวดลอมของคน หมายความว่าคนจะไขประโยชน์จากสิ่งแวดลอมของเขาได้มากหรือน้อย ก็ เลว เพียงใด ขึ้นอยู่กับความคิด และสติปัญญาของคนในวัฒนธรรมนั้น
๔. ภูมิศาสตร์เกี่ยวกับพื้นที่ ศึกษาถึงความสัมพันธ์ของพื้นที่ วิเคราะห์การใช้พื้นที่ อธิบายถึงตำแหน่งที่ตั้งของสถานที่ต่าง ๆ ว่าทำไมจึงจัดให้อยู่ในตำแหน่งนั้น เช่น ลักษณะของเมือง ภูเขา ประชากร บางแห่งทำไมอยู่หนาแน่น แต่บางแห่งเบาบาง ศึกษาถึงแผนที่ การทำแผนที่

๕. ภูมิศาสตร์เชิงประวัติศาสตร์ ศึกษาถึงความเปลี่ยนแปลงทางค่านิยมของภูมิภาคหนึ่ง ๆ ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ใช้เวลาเป็นขอบข่ายในการศึกษาสนใจถึงลักษณะธรรมชาติ ๆ ที่เกิดมาในอดีต ต่อมาถูกธรรมชาติและคนทำให้เปลี่ยนแปลงไป

คุณค่าของวิชาภูมิศาสตร์

การศึกษาวิชาภูมิศาสตร์ ช่วยให้นักเรียนมีความรอบรู้ และมีความคิดอย่างนักภูมิศาสตร์จะช่วยให้เข้าใจและสามารถอธิบายความจริง ที่ปรากฏบนโลกได้ ความรอบรู้เหล่านี้ ช่วยให้เด็กสามารถที่จะวิเคราะห์ และสรรหาค่านิยมในขณะที่โลกมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เช่นนี้ วิชาภูมิศาสตร์มีคุณค่าต่อผู้เรียนดังนี้ (รวีช บูรีรักษ์, ๒๕๒๑, หน้า ๕-๗)

๑. การสังเกต เนื่องจากภูมิศาสตร์ เป็นวิชาที่ศึกษาในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์ของสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับมนุษย์ ในการสอนจึงมุ่งฝึกให้นักเรียนมีนิสัยช่างสังเกตสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ทั้งในค่านิยมธรรมชาติและทางค่านิยม มนุษย์ สังเกตปรากฏการณ์เกี่ยวกับการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม

๒. การจดจำและจินตนาการ วิชาภูมิศาสตร์ไม่เพียงแต่จะศึกษาในเรื่องชื่อ สถานที่ ประเทศ สภาพทางภูมิศาสตร์เท่านั้น จะต้องฝึกให้นักเรียนจดจำภาพ เช่น แผนที่ และสามารถสร้างจินตนาการ การระลึกถึงทัศนียภาพของบริเวณที่กว้างใหญ่ที่สุดของโลกได้

๓. การใช้ดุลยพินิจและเหตุผล การสอนภูมิศาสตร์จะช่วยให้นักเรียนสามารถตัดสินใจได้อย่างถูกต้องและมีเหตุผล นอกจากนี้ยังจะช่วยให้นักเรียนเป็นคนที่สามารถพิจารณาจำแนกข้อเท็จจริงของปรากฏการณ์ทางภูมิศาสตร์ ตลอดจน -

สถานการณ์ต่าง ๆ ในสังคมได้อย่างถูกต้อง โดยฝึกให้นักเรียนรู้จักวิเคราะห์เปรียบเทียบ และการจำแนก ซึ่งจะทำให้นักเรียนเห็นข้อเท็จจริงและปัญหาต่าง ๆ ด้วยตนเอง สามารถนำความรู้ไปใช้ในการแก้ปัญหาในสังคมได้ นอกจากนี้ยังต้องสอนให้นักเรียนคิดหาเหตุผล โดยให้นักเรียนพิจารณาถึงความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งต่าง ๆ หรือปรากฏการณ์ต่าง ๆ ว่าเป็นอย่างไร ทำไมจึงเป็นเช่นนั้น

๔. คุณค่าในทางอาชีพ การเรียนภูมิศาสตร์ จะเป็นประโยชน์ต่อผู้เรียนในขั้นทำให้สามารถเลือกอาชีพได้ถูกต้อง และยังสามารถนำไปใช้ในการประกอบอาชีพและในชีวิตประจำวันได้ ภูมิศาสตร์ช่วยทำให้คนมีความเข้าใจ ในเรื่องของการค้า และอุตสาหกรรมค้ำยั้งขึ้น นักอุตสาหกรรมจะต้องรู้ถึงแหล่งของวัตถุดิบที่จะใช้ป้อนโรงงาน รู้ถึงสภาพต่าง ๆ ในทางธรรมชาติ และทางค่านมนุษย์ที่เกี่ยวข้องกับการผลิต อุปกรณ์และเส้นทางขนส่ง จะเห็นว่าความรู้ภูมิศาสตร์สามารถนำไปใช้ให้เป็นประโยชน์ต่ออาชีพได้

๕. ความรับผิดชอบในฐานะพลเมืองดี ความรู้ในทางภูมิศาสตร์ และความสามารถในการคิดอย่างนักภูมิศาสตร์ จะช่วยให้คนมีความรับผิดชอบต่อสังคมและประเทศชาติได้ เช่น สอนให้อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ทำให้นักเรียนมีความรู้หลักการ หรือวิธีการในการอนุรักษ์ พร้อมทั้งรู้ถึงสภาวะการณ์เกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรของประเทศ ทำให้นักเรียนมีความรู้ลึกซึ้งและห่วงแหน และช่วยกันรักษาทรัพยากรของชาติ

๖. ช่วยส่งเสริมความรู้ในแขนงวิชาอื่นให้ดีขึ้น วิชาภูมิศาสตร์อาจจะช่วยเสริมทำให้นักเรียนเข้าใจวิชาอื่น และเรียนรู้วิชาอื่นได้ดีขึ้น โดยเฉพาะประวัติศาสตร์ วรรณคดี เศรษฐศาสตร์ สังคมวิทยา เช่น ในการศึกษาประวัติศาสตร์เกี่ยวกับการต่อสู้ของอาณานิคมของอังกฤษ ในทวีปอเมริกา ถ้าจะให้เข้าใจดี ผู้ศึกษาจะต้องมีความรู้เกี่ยวกับลมฟ้าอากาศและสภาพทางธรรมชาติค่านอื่น ๆ ที่พวกเขาอาณา

นิคมประสมอยู่

๑. เพิ่มประสบการณ์เกี่ยวกับการท่องเที่ยว ความรู้ในทางภูมิศาสตร์ ช่วยทำให้คนมีสายตาไกลออกไป ทำให้รู้ว่ามียุทธศาสตร์ที่มากมายที่นักท่องเที่ยวหรือพักผ่อนหย่อนใจ ช่วยทำให้สามารถเตรียมตัว และ เลือหาสถานที่ท่องเที่ยวได้ตามต้องการ และสามารถมองลึกซึ้งถึงวัฒนธรรมของมนุษย์ในสังคมต่าง ๆ ด้วย

วิชาประวัติศาสตร์

ประวัติศาสตร์ คือ เรื่องราวที่ถ่ายทอดความเป็นไปของมนุษย์ มีลักษณะ ๒ อย่าง คือ.-

๑. เป็นความจริงที่เกิดขึ้นในอดีต สามารถพิสูจน์ความจริงได้ ใ้รวบรวมไว้เป็นเรื่องราวต่อเนื่องกัน

๒. เป็นเรื่องราวที่ไ้เกิดขึ้น และไ้เสร็จสิ้นไปแล้ว แม้ว่าสิ่งนั้นจะเกิดขึ้นมาเป็นเวลานานแล้ว แต่ก็ยังเกิดอยู่ ไม่นับเป็นประวัติศาสตร์ เช่น โลกโคจรรอบดวงอาทิตย์ สงครามยังไม่สงบ ก็เป็นเพียงเหตุการณ์ไม่ใช่ประวัติศาสตร์

วิชาประวัติศาสตร์ไ้กล่าวถึง เรื่องราวที่แสดงถึงความเจริญ ความคืบหน้าในพฤติกรรมของมนุษย์ในอดีตไ้มีความเป็นมาอย่างไร ตลอดจนไ้รู้ถึงความเจริญทางขนบธรรมเนียมจารีตประเพณี เศรษฐกิจ การปกครอง และการศึกษาของแต่ละช่วงในระยะ เวลาที่ผ่านมา

บ่อเกิดของประวัติศาสตร์

๑. บทประพันธ์ ของนักประพันธ์ เช่น ชุนซ่างชุนแฉน ไ้เห็นถึงความ เป็นอยู่ของคนไทยในสมัยอยุธยา

๒. ข้อความที่นักจกมันท์จกไว้
๓. ศิลปิน เช่น ศิลปินที่หอประชุมรามคำแหงมหาวิทยาลัย
๔. รูปปั้นทางศิลปะต่าง ๆ
๕. โบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุ แสดงถึงอารยธรรมต่าง ๆ
๖. เอกสารต่าง ๆ จกหมายสวนตัว
๗. เงินตรา ทำให้ทราบนามของกษัตริย์ และศักราช

ขอบกพร่องของหลักฐานที่เป็นบ่อเกิดของประวัติศาสตร์

๑. การเก็บรวบรวมหลักฐานหรือการจกมันท์กเรื่องราวบางเรื่อง กระทำโดยคนบางคน หรือบางกลุ่ม อาจจะไม่ทันได้ทั่วทั้งหมด จึงไม่ชัดเจน

๒. หลักฐานบางอย่างอาจลบเลือนไปเพราะกาลเวลา แล้วมีผู้เภาความหมายอาจจะผิดพลาดจากความจริง

๓. เกิดจากอคติและความเห็นส่วนตัวของผู้มันท์ก เช่น เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในวันที่ ๑๔ ตุลาคม การมันท์กภาพและข้อความจากแหล่งต่าง ๆ ไม่ตรงกัน ขึ้นอยู่กับแต่ละกลุ่ม

จากความบกพร่องที่อาจจะเกิดขึ้นใน เนื้อหาวิชาประวัติศาสตร์จึงเป็นจุดหนึ่งที่ครูผู้สอนจะต้องตระหนักทั้งในการสอน และการออกข้อสอบ โดยไม่พยายามมุ่งให้เด็กได้จำแต่ข้อเท็จจริง เหล่านี้อย่างจกจก เพราะข้อเท็จจริงนั้นอาจจะไม่ใช่ความจริงก็ได้ เมื่อมีการค้นพบที่ใหม่กว่านี้ แต่ควรจะให้เด็กจำเพื่อจะนำไปสู่ความคิดในทางสร้างสรรค์ หรือเกิดพฤติกรรมที่สูงขึ้นไปอีก ทั้งจะไต่ถ้าวในตอนต่อไป

ความสำคัญของวิชาประวัติศาสตร์

ประวัติศาสตร์เป็นวิชาที่ว้าควยเรื่องราวในอดีต มีประโยชน์ที่ให้ผู้เรียนได้ทราบความเป็นมาของเรื่องต่าง ๆ สามารถเข้าใจถึงสถานการณ์ปัจจุบันอันสืบเนื่องมาจากอดีตได้ ซึ่งมีความสำคัญดังนี้.- (สันต์ ชรรณบำรุง, ๒๕๒๒, หน้า ๑๕๓)

๑. ความเป็นไปของสังคมมนุษย์ ย่อมมีเหตุมีผล เหตุการณ์ในอดีตย่อมมีอิทธิพลต่อภาวะความเป็นอยู่ของสังคมปัจจุบัน การที่จะเข้าใจเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน จะต้องกลับไปพิจารณาความเป็นมาในอดีต

๒. อารยธรรมของสังคมมนุษย์ในปัจจุบันนี้ ย่อมเป็นผลสืบเนื่องมาจากอารยธรรมที่คนยุคก่อนได้สร้างไว้ ความคิด ความเชื่อ ทัศนคติ และวิถีดำรงชีวิตของมนุษย์ย่อมเป็นผลของประวัติศาสตร์ในยุคอดีต การที่จะเข้าใจอารยธรรมในปัจจุบันนี้ก็ต้องอาศัยการศึกษาอารยธรรมในอดีตให้เข้าใจ

๓. ประวัติศาสตร์ เป็นอุปกรณ์ของการสอนให้รักชาติบ้านเมือง ทำให้เห็นความอุทิศสละของบรรพบุรุษที่ได้สร้างสิ่งที่ตั้งงามไว้สำหรับบ้านเมือง วิจารณ์ของบรรพบุรุษยอมช่วยปลุกใจคนในชาติให้กล้าหาญ มีขวัญดี และมีความเสียสละเพื่อชาติบ้านเมือง

๔. ประวัติศาสตร์สอนให้คนมีเหตุผล มีวิจารณ์ญาณ รู้จักว่าอะไรควรเชื่อ หรือไม่ควรเชื่อ เคารพต่อความจริง มีความมั่นคง ไม่หวั่นไหวต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เฉพาะหน้า ไม่หลงเชื่อคำโฆษณาปลุกปั่น โดยง่าย

๕. อดีตเป็นบทเรียนของปัจจุบัน ความฉลาดของมนุษย์ในอดีต จะชี้ช่องการแก้ปัญหาให้แก่มนุษย์ในปัจจุบัน ปัญหาหลายอย่างในปัจจุบันนี้ อาจแก้ไขได้คล้ายวิธีการอย่างเดียวกันที่เคยใช้ในอดีต

สังคมวิทยา

สังคมวิทยา ศึกษาถึงความสัมพันธ์ของมนุษย์ในสังคมทุก ๆ ด้าน โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อต้องการทราบลักษณะ โครงสร้างของสังคม ที่ทำให้สังคมนั้น ดำรงอยู่ได้ ศึกษาถึงลักษณะของกลุ่มที่มีผลต่อพฤติกรรมของแต่ละบุคคล

ขอบเขตของสังคมวิทยา

๑. ศึกษาโครงสร้างของสังคม เพื่อให้ทราบถึงบรรทัดฐานของสังคมแบบ การดำเนินชีวิต ลักษณะครอบครัว มีการติดต่อสัมพันธ์กันอย่างไร เมื่อทราบโครงสร้างก็ศึกษาต่อไปอีกว่า โครงสร้างจะมีผลสะท้อนอย่างไรในสังคม

๒. ศึกษาปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและสังคม ศึกษาว่าความสัมพันธ์เป็นไปในรูปใด มีความกลมกลืนหรือขัดแย้งกันมากน้อยเพียงใด สังคมมีวิธีการควบคุมอย่างไร เพื่อให้บุคคลยอมรับ และปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของสังคม

๓. การศึกษาการเปลี่ยนแปลงของสังคม มองสังคมจากทัศนะกว้าง ๆ ศึกษาถึงสิ่งที่ทำให้สังคมเกิดเสถียรภาพ และทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง

ลักษณะของสังคมวิทยา

สังคมวิทยา มีลักษณะ เฉพาะซึ่งแตกต่างจากวิชาอื่น ดังต่อไปนี้ (คำกร รฐานที และคณะ, ๒๕๒๒, หน้า ๑๓-๑๔)

๑. สังคมวิทยา เป็นศาสตร์ว่าด้วยสังคม และเป็นวิทยาศาสตร์บริสุทธิ์ มิใช่เป็นวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ เช่น เคมี ชีววิทยา ฟิสิกส์ เป็นต้น ความแตกต่างนี้ เป็นความแตกต่างในแก่นเนื้อหา มิใช่วิธีการ วิทยาศาสตร์บริสุทธิ์มีจุดมุ่งหมายในการแสวงหาความรู้เกี่ยวกับเรื่องของสังคมมนุษย์ มิใช่จะนำมาใช้เพื่อ

ประโยชน์บางอย่าง นักสังคมวิทยาไม่มีหน้าที่จะเข้าไปเกี่ยวข้องกับในการพิจารณาแก่นนโยบายพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ สังคมวิทยาเพียงแต่เป็นผู้แสวงหาความรู้ให้ผู้อื่นนำไปใช้ เป็นการนำความรู้ทางสังคมมาแก้ปัญหาของ โลกบางประการ เท่านั้น นักสังคมศาสตร์ นักกฎหมาย นักบริหาร นักการศึกษา บุคคลทั่วไป อาจใช้ความรู้ทาง ๆ ที่นักสังคมวิทยาแสวงหาให้ไปใช้แก้ปัญหาต่อไป

๒. สังคมวิทยา เป็นวิชาที่เกี่ยวข้องกับหลักการที่ว่า ทำไมจึงเป็นเช่นนั้น โดยบอกว่าจะอะไรเป็นอะไร เช่นในวิชาสังคมวิทยา สามารถอธิบายเป็นปัญหาอาชญากรรมว่ามีสาเหตุมาจากอะไร แต่ไม่อาจทำนาย หรือบอกได้ว่า เด็กชาย ก. จะเป็นอาชญากรได้หรือไม่ กล่าวคือ สังคมวิทยาจะไม่แสดงความคิดเห็นว่า คนจะเป็นอะไร หรือสังคมควรจะเป็นไปในทางทิศใด สังคมวิทยาไม่ได้เกี่ยวข้องกับเรื่องดีหรือเลว ดีหรือถูก ดีกว่าหรือเลวกว่า หรือสิ่งอื่นที่เกี่ยวข้องกับคุณค่าของมนุษย์ สังคมวิทยาจะอธิบายแต่เพียงว่าในช่วงเวลานั้น ภายในสถานที่เช่นนั้นมีความเชื่อมั่นในคุณค่าทางสังคมอย่างนั้น แต่สังคมวิทยาไม่สามารถจะตัดสินลงไปว่า กลุ่มชนกลุ่มนั้นควรยึดถือคุณค่านั้น เป็นการดีกว่าบุคคลกลุ่มอื่น

๓. สังคมวิทยาเป็นนามธรรม เป็นการศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์ในแบบที่ใช่และเป็นที่ยอมรับ เช่น การศึกษาถึงความเชื่อ หรือทัศนคติที่ปฏิบัติกันในสังคม การที่มนุษย์มาอยู่รวมกันเป็นสังคม ซึ่งโดยทั่วไป จะมีการรวมตัวเป็นสังคม โดยมีคุณลักษณะคล้าย ๆ กัน โดยลักษณะนี้ สังคมวิทยาจึงเป็นนามธรรม ไม่ใช่รูปธรรม เช่น สังคมวิทยาจะไม่สนใจกับการสงครามหรือการปฏิบัติใดโดยเฉพาะ แต่สนใจสงครามและการปฏิบัติโดยทั่วไปในฐานะที่เป็นปรากฏการณ์ทางสังคม

๔. สังคมวิทยาเป็นศาสตร์ที่มีเหตุผล และศาสตร์ที่อาศัยการพิสูจน์ทดลองในการศึกษาทางสังคมวิทยานั้นอาจกล่าวได้ว่า มี ๒ วิธีการด้วยกันคือ

- Empiricism เป็นการศึกษาที่ได้มาจากการประสบการณ์และข้อเท็จจริงที่ได้มาจากการสังเกตพิจารณาและการทดลอง

- Rationalism เป็นวิธีการที่เน้นถึงเหตุผลและทฤษฎีซึ่งได้มาจากการวินิจฉัยตามหลักตรรกวิทยา โดยทำการวินิจฉัยข้อเท็จจริง แล้วนำมาผสมผสานเข้าเป็นหมวดหมู่

๕. สังคมวิทยา เป็นวิทยาศาสตร์ทั่วไป มิใช่เป็นวิทยาศาสตร์เฉพาะ ดังนั้น สังคมวิทยา จึงมุ่งหมายที่จะเสาะแสวงหากฎทั่วไปของการปฏิบัติต่อกันของมนุษย์และสังคม

๖. สังคมวิทยา เป็นสังคมศาสตร์ทั่วไป สังคมวิทยา เป็นการศึกษาปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม เช่น ความสัมพันธ์ทางสังคม สังคมวิทยามีขอบเขตการศึกษาที่สลับซับซ้อนและกว้างขวางมาก และมุ่งที่จะศึกษาพิจารณาปัจจัยทางสังคมในแง่ของกิจกรรมและพฤติกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมศาสนา หรืออื่น ๆ

ประโยชน์ของวิชาสังคมวิทยา

การศึกษาสังคมวิทยา หรือผลจากความรู้ที่ได้รับจากวิชาสังคมวิทยา มีประโยชน์หลายประการคือ (สุพิศรา สุภาพ, ๒๕๒๑, หน้า ๘-๑๐)

๑. ช่วยให้เราที่มีความรู้ความเข้าใจสังคมหรือโลกที่เราอาศัยอยู่มากยิ่งขึ้น
๒. ให้ความเข้าใจปัญหาบางเรื่องที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมของมนุษย์และสังคมได้อย่างชัดเจน

๓. ทำให้ทราบอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมในทางสังคมที่อยู่รอบตัวของมนุษย์ ซึ่งสมัยก่อนอาจมองข้ามปัจจัยของอิทธิพลต่าง ๆ เหล่านี้

๔. ทำให้รู้และมีความเข้าใจในปรากฏการณ์ต่าง ๆ ของสังคม และโดยเฉพาะอย่างยิ่งบุคคลนั้นจะต้องอาศัยอยู่ในสังคมตลอดชีวิต อยู่ในสังคมระดับต่าง ๆ หรืออยู่ในชุมชนระดับต่าง ๆ กัน จะต้องมีบทบาทที่เกี่ยวกับกลุ่มหรือชุมชนที่คนอาศัยอยู่ ซึ่งเป็นพฤติกรรมซึ่งผูกพันเกี่ยวข้องกับประสานกัน หรือบางทีก็ขัดแย้งกัน วิชาสังคมวิทยา จะช่วยให้เห็นภาพของกระบวนการแห่งความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งเหล่านี้มากขึ้น และเมื่อเกิดความเข้าใจที่ขึ้น การปรับตัวหรือการใช้ประโยชน์จากสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ก็จะ เป็นไปได้อย่างดี

๕. เข้าใจบุคคลหรือกลุ่ม หรือวัฒนธรรม หรือค่านิยมต่าง ๆ ซึ่งความเข้าใจในเรื่องเหล่านี้ ก็ช่วยให้มีความสามารถในการสร้างความสัมพันธ์กับสิ่งเหล่านี้ได้ก็ เช่น ถ้าเรามีความเข้าใจบุคคลหรือกลุ่ม หรือวัฒนธรรม ความเข้าใจหรือความสัมพันธ์ก็เป็นไปอย่างไคณลและหลีกเลี่ยงปัญหาต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นได้

๖. เข้าใจอำนาจหรืออิทธิพลของสิ่งต่าง ๆ ซึ่งถ้าไม่ศึกษาวิชาสังคมวิทยาแล้วอาจจะมองไม่เห็น เช่น อิทธิพลของบุคลิกภาพ อิทธิพลของวัฒนธรรม อิทธิพลของกลุ่ม ความเข้าใจในเรื่องของอำนาจและอิทธิพลนี้ ก็จะทำให้เราสามารถที่จะนำมาใช้ เป็นแนวทางที่จะปรับปรุงเสริมสร้างสิ่งต่าง ๆ ได้ดียิ่งขึ้น

๗. เข้าใจถึงสถานันต่าง ๆ ของมนุษย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความเข้าใจที่ว่า สถานันต่าง ๆ นั้นมิได้เกิดขึ้นมาโดยอัตโนมัติ แต่เป็นผลจากปัจจัยหลายอย่าง เช่น เป็นผลผลิตของกาลเวลา เป็นผลผลิตของวัฒนธรรม และเป็นผลผลิตของมนุษย์โดยเฉพาะ

๘. เข้าใจตัวเอง ทำให้สามารถรู้จักตัวเองมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งบุคลิกของตัวเอง ทศนคติ ค่านิยมของตัวเอง ซึ่งแท้ที่จริงแล้ว อาจจะไม่เกิดขึ้นจากตัวบุคคลนั่นเอง แต่อาจจะเกิดขึ้นจากปัจจัยแวดล้อมที่บังเอิญ มนุษย์ต้องอาศัยอยู่ในกลุ่ม ซึ่งเป็นอิทธิพลของกลุ่มหรือสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ที่มาจากกลุ่มหรือชุมชน

๘. เข้าใจและนำเอาสิ่งต่าง ๆ ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ของสังคมมาใช้ประโยชน์ได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งทำให้รัฐธรรมชาติของบุคคล และกลุ่มหรือสังคมที่คนอาศัยอยู่

๑๐. ช่วยแก้ปัญหาต่าง ๆ ซึ่งการแก้ไขปัญหานั้น อาจไม่สามารถทำได้โดยการใช้อิทธิพลอื่น

๑๑. ช่วยให้บุคคลสามารถพิจารณาปรากฏการณ์ในทางสังคมวิทยาในวงกว้าง ถ้าบุคคลจะศึกษาหรือมีความคิดเห็นในปรากฏการณ์ต่าง ๆ ในลักษณะที่ไร้ปัจจัยเกี่ยว หรือมองแคบอย่างนั้น ก็จะทำให้ไม่สามารถที่จะขยายขอบเขตของความคิดเห็นให้กว้างขวางออกไป

๑๒. ให้แนวความคิดใหม่ และความหมายใหม่ ๆ แก่บุคคล แนวความคิดใหม่นี้อาจจะเกิดจากการค้นคว้าพิสูจน์การทดลอง ซึ่งทำให้ได้มีตีใหม่ของความเข้าใจมากขึ้น

นิตินิติศาสตร์

วิชานิตินิติศาสตร์ที่จัดไว้ในหลักสูตรสังคมศึกษา คือ ความรู้เกี่ยวกับกฎหมายซึ่งถือว่า ผู้ที่เป็นประชาชนคนไทยทุกคนจะต้องรู้กฎหมายไทย ใครจะปฏิเสธข้อนี้ไม่ได้ นั่นก็แสดงว่าบุคคลทั่วไปจะต้องทราบและปฏิบัติให้ถูกต้องตามสิทธิและหน้าที่ของตน เพื่อประโยชน์ในการที่จะได้ช่วยกันชำระรักษาไว้ซึ่งความเป็นธรรม ความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน ตลอดจนเพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมโดยสันติสุข ทั้งนี้ ในการจัดหลักสูตรวิชาสังคมศึกษาในปัจจุบัน จึงได้จัดวิชากฎหมายไว้ในหลักสูตร เพื่อให้ นักเรียนได้ศึกษากฎหมายให้เข้าใจ สอดตามเจตนารมณ์ที่ว่าชาวไทยทุกคนนอกจากจะมีหน้าที่ป้องกันประเทศรักษาไว้ซึ่งการปกครองในระบอบ -

ประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข เลี่ยงภาวียากรช่วยเหลือราชการ ฯลฯ แล้ว ในกฎหมายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ยังบัญญัติให้มีหน้าที่เคารพกฎหมายอีกด้วย

ความหมายของกฎหมาย

กฎหมาย คือ ข้อบังคับซึ่งรัฐบัญญัติไว้ให้ประชาชนปฏิบัติตาม ถ้าผู้ใดฝ่าฝืนจะต้องไต่รับโทษ

ลักษณะทั่วไปของกฎหมาย

คำสั่งหรือข้อบังคับของรัฐ ซึ่งถือว่าเป็นกฎหมาย ต้องประกอบด้วยลักษณะดังต่อไปนี้.-

๑. ต้องเป็นคำสั่งหรือข้อบังคับซึ่งมาจากรัฐ กล่าวคือ ต้องเป็นบทบัญญัติของผู้มีอำนาจสูงสุดของประเทศ มิใช่คำสั่งหรือข้อบังคับของบุคคล หรือคณะบุคคลที่มีใ้มีอำนาจเหนือบุคคลทั้งประเทศ
๒. เป็นคำสั่งหรือข้อห้ามที่ใช้อย่างทั่วไป ต้องเป็นบทบัญญัติที่ใช้อย่างแก่บุคคลทั่วไป ไม่ใช่เพื่อประโยชน์บุคคลเพียงบางกลุ่ม
๓. เป็นการใช้บังคับเสมอไป กฎหมายที่ประกาศใช้แล้ว จะมีผลใช้อย่างบังคับตลอดไปจนกว่าจะถูกยกเลิก
๔. จำต้องปฏิบัติตาม กฎหมายต่าง ๆ เมื่อประกาศใช้แล้วราษฎรต้องปฏิบัติตาม แม้จะไม่เห็นชอบด้วย
๕. มีสภาพบังคับ ซึ่งใ้แก่การที่รัฐมีอำนาจที่จะดำเนินการให้ผู้น่าฝ่าฝืนต้องรับโทษ ตามที่กำหนดไว้ในกฎหมาย

รัฐศาสตร์

รัฐศาสตร์ เป็นวิชาที่ศึกษาเกี่ยวกับรัฐ การกำเนิด การวิวัฒนาการ ของรัฐ โดยมุ่งศึกษาถึงเรื่องต่อไปนี้

๑. รัฐ ศึกษาถึงความหมายของรัฐ ในฐานะสังคมการเมือง การกำเนิดของรัฐ ส่วนประกอบ วิวัฒนาการ ความจำเป็นที่มนุษย์ต้องมีรัฐ ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับประชาชน

๒. สถาบันทางการเมือง เป็นหน่วยงานที่ก่อตั้งขึ้น เพื่อประโยชน์ในการปกครองรัฐ เพื่อกำเนินการทางการเมืองภายในรัฐ ไม่ว่าจะก่อตั้งโดยรัฐ หรือโดยเอกชน หรือรัฐกับเอกชน สถาบันทางการเมืองจัดตั้งขึ้นเพื่อควบคุมสังคม และควบคุมการเปลี่ยนแปลงทางสังคมด้วย สถาบันทางการเมืองที่สำคัญ ได้แก่ รัฐธรรมนูญ สถาบันของอำนาจบริหาร (คณะรัฐมนตรี กระทรวง องค์การของรัฐ) สถาบันของอำนาจนิติบัญญัติ (รัฐสภา) สถาบันของอำนาจตุลาการ (ศาลสถิตยุติธรรม)

๓. แนวความคิดทางการเมือง หมายถึงความเชื่อถือในลัทธิ หรือปรัชญาทางการเมืองต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลต่อความนึกคิดของปวงชน

การศึกษาเรื่องรัฐ เป็นสาระสำคัญของการศึกษารัฐศาสตร์ คำว่ารัฐ ในที่นี้มีได้หมายถึงมลรัฐ ซึ่งเป็นเขตการปกครองของประเทศ ดังเช่นที่ใช้อยู่ใน สหรัฐอเมริกา แต่หมายถึง ชุมชนซึ่งประกอบด้วยพลเมืองจำนวนหนึ่ง อาจจะมีมาก หรือน้อยก็ได้ ชุมชนนี้มีหลักแหล่งที่อยู่มั่นคงถาวรในดินแดนส่วนใดส่วนหนึ่ง มีอิสระ ในการดำเนินการทั้งหลาย โดยปราศจากการควบคุมจากอำนาจภายนอก มีหน่วย การปกครองตนเอง คือ รัฐบาล ซึ่งสมาชิกแห่งชุมชนนั้น เชื่อฟังและให้การยอมรับนับ ถือว่า เป็นผู้ที่ใช้อำนาจที่ชอบด้วยกฎหมาย และจารีตประเพณี

วิชารัฐศาสตร์ มิได้มีลักษณะเป็นศาสตร์ (Science) (เจริญ สุภาพ,
 ๒๕๒๒ หน้า ๑-๒) ในความหมายของวิทยาศาสตร์บริสุทธิ์ เช่น ฟิสิกส์ เป็นต้น
 เพราะศาสตร์เช่นนั้นมีความแน่นอน มีกฎเกณฑ์ มีความแน่นอน สามารถที่จะกำหนด
 คาดการณ์ล่วงหน้าได้ ที่สำคัญก็คือ วิทยาศาสตร์มีกฎเกณฑ์ของตนเอง ที่มีลักษณะ
 พิเศษ คือ สามารถอธิบายปรากฏการณ์ต่าง ๆ ได้ โดยนัยนี้ วิชารัฐศาสตร์ยัง
 มิอาจเป็นศาสตร์ได้ เพราะยังไม่มีทฤษฎีว่าด้วยพฤติกรรมทางการเมือง ไม่มีหลัก
 ที่แน่นอนว่าจะดำเนินการเช่นไร จึงจะมีรัฐบาลที่ดี ที่ยุติธรรมและมีประสิทธิภาพ
 ใดๆก็ดี ปัจจุบันนี้ได้มีความพยายามอย่างยิ่งที่จะช่วยให้วิชารัฐศาสตร์มีความถูกต้อง
 แน่นนอน มีกฎเกณฑ์ของตนเอง โดยเฉพาะ ทั้งนี้โดยอาศัยวิชาวิทยาศาสตร์
 เช่น การวัด การใช้ข้อมูล การหาความสัมพันธ์ การทดสอบ การคาดการณ์
 ในอนาคต รัฐศาสตร์ เป็นแขนงวิชาที่มีขอบเขตกว้างขวางมาก เพราะครอบคลุม
 ถึงการศึกษาที่มา และวิวัฒนาการของรัฐ การอธิบาย การวิเคราะห์ และการ
 เปรียบเทียบรัฐธรรมนูญ โครงร่างของรัฐบาล กระบวนการทางการเมือง ระบบ
 กฎหมาย บทบัญญัติแห่งรัฐที่ใช้อย่างบุคคล หรือกลุ่ม องค์การธุรกิจ ความ
 สัมพันธ์ในสังคม และการศึกษา พิจารณาถึงหน่วยงานและกระบวนการทางเทคนิค
 ในการบัญญัติกฎหมายใช้อย่างกฎหมาย ที่ความ และทัศนคติต่าง ๆ ศึกษากิจ -
 กรรมและลักษณะของพรรคการเมือง และกลุ่มอิทธิพล วิเคราะห์ลักษณะของมติ
 มหชน ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐในแง่ของการเมือง เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และ
 อุดมการ การกำหนดและควบคุมความสัมพันธ์ระหว่างรัฐโดยการใช้กฎหมายระหว่าง
 ประเทศ และองค์การระหว่างชาติ พยายามหาข้อวินิจฉัย หรือกฎทั่วไป หรือข้อ
 สรุปเกี่ยวกับรัฐบาล กฎหมายและพฤติกรรมทางการเมือง ทั้งนี้เพื่อว่า อาจใช้เป็น
 เสมือนสมมุติฐานเพื่อการค้นคว้าวิจัยในอนาคต วิชารัฐศาสตร์มิได้มีขอบเขตที่ชัดเจน
 แน่นนอน แต่มีเนื้อหาและแนวโน้มที่เกี่ยวข้องกับวิชาประวัติศาสตร์ เศรษฐศาสตร์

สังคมวิทยา จิตวิทยา สถิติ กฎหมาย มานุษยวิทยา ภูมิศาสตร์ ปรัชญา และอื่น ๆ ตัวอย่างเช่น บทบาทของรัฐบาลเกี่ยวกับการเศรษฐกิจเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับรัฐศาสตร์ และวิชาเศรษฐศาสตร์ ในทำนองเดียวกัน การรักษาเสถียรภาพของบุคคลให้พ้นจากการคุกคามของอำนาจของรัฐนั้น เกี่ยวข้องกับหลักการของวิชาต่าง ๆ เช่น วิชารัฐศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ ปรัชญา นิติศาสตร์ และจิตวิทยา เป็นต้น

สาขาของวิชารัฐศาสตร์

วิชารัฐศาสตร์ อาจจะแบ่งได้เป็น ๓ สาขา ดังนี้.- (บรรพต วีระสัย และคณะ, ๒๕๒๐, หน้า ๖)

๑. สาขาการปกครอง (Government) มีการเรียนรู้ทฤษฎีการเมือง ระบบการเมือง สถาบันการเมืองต่าง ๆ เช่น รัฐสภา พรรคการเมือง
๒. สาขาการเมืองและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ (Internal Relations) เรียนรู้การเมืองในวงนอก ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับนานาชาติประเทศ เช่น สงคราม การจัดตั้งองค์การระหว่างประเทศ ความสัมพันธ์ทางการทูต
๓. รัฐประศาสนศาสตร์ หรือการบริหารรัฐกิจ (Public Administration) เรียนรู้เกี่ยวกับการจัดและการบริหารองค์การของรัฐ ระเบียบปฏิบัติต่าง ๆ เช่น พระราชบัญญัติข้าราชการพลเรือน การพิจารณาบุคคลเข้ารับราชการ ความที่ความชอบ

หรืออาจจะแบ่งได้ ๔ สาขา (จรูญ สุภาพ, ๒๕๒๒, หน้า ๙)

๑. ทฤษฎีหรือปรัชญาทางการเมือง
๒. พรรคการเมือง มติมหาชน และกลุ่มอิทธิพล
๓. กฎหมายเกี่ยวกับสาธารณชน หรือกฎหมายมหาชน
๔. รัฐประศาสนศาสตร์

๕. ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ
๖. รัฐบาล เปรียบเทียบ
๗. สภาและการออกกฎหมาย
๘. รัฐบาล และการธุรกิจ

ความสัมพันธ์ระหว่างวิชารัฐศาสตร์กับวิชาต่าง ๆ

วิชารัฐศาสตร์มีความสัมพันธ์กับวิชาต่าง ๆ ดังต่อไปนี้ (บรรพต วีระชัย และคณะ ๒๕๒๑, หน้า ๑๔-๓๒)

๑. ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐศาสตร์กับประวัติศาสตร์ วิชาประวัติศาสตร์ มีเนื้อหาทางการเมืองไม่น้อย เช่น การสืบราชบัลลังก์ การสงคราม การเจรจา สันติภาพ และเหตุการณ์ทางรัฐศาสตร์ หรือการเมือง เช่น การฆาตกรรม ประธานาธิบดี เคนเนดี กำนัดกลายเป็นประวัติศาสตร์

๒. รัฐศาสตร์กับเศรษฐศาสตร์ สภาพเศรษฐกิจมีอิทธิพลต่อนโยบายทางการเมือง เช่น การรุ่งเรือง การค้าจะเปิดเสรี เศรษฐศาสตร์ศึกษาความเป็นอยู่ของมนุษย์ การผลิต การบริโภค ส่วนรัฐศาสตร์ว่าด้วยการอยู่ร่วมกันของคน หนุมานมาก ให้ประชาชนอยู่อย่างร่มเย็น มีความสงบ จึงต้องพึ่งความรู้ทางเศรษฐศาสตร์เหมือนกัน

๓. รัฐศาสตร์กับภูมิศาสตร์ วิชาการเมืองต้องเกี่ยวข้องกับสภาพภูมิประเทศ ทิศฟ้าอากาศ และทรัพยากรธรรมชาติ จะเห็นว่าประเทศใดมีทำเลที่ ภูมิประเทศเหมาะสม มีทรัพยากรธรรมชาติ จะเป็นประเทศที่มีการพัฒนาไปได้ดี มีกำลังและอำนาจ การกำหนดที่ตั้งเมืองหลวง ต้องกำหนดทำเลให้ที่ สามารถป้องกันเมืองได้

๔. รัฐศาสตร์กับสังคมวิทยา วิชาสังคมวิทยา ศึกษาถึงสถาบันต่าง ๆ ในสังคม การเมืองหรือรัฐศาสตร์ก็เป็นสถาบันหนึ่งของสังคม จนมีวิชาหนึ่งซึ่งศึกษา

ควบคู่กันคือ สังคมวิทยาการเมือง คือ ศึกษาภูมิหลังของนักการเมือง หรือภูมิหลังทางสังคมของเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่สำคัญ และศึกษาถึงองค์ประกอบทางสังคมของพรรคการเมือง

๕. รัฐศาสตร์กับกฎหมาย ในการปกครองประเทศ ข้อมมีกฎหมายเป็นหลักในการปกครอง การรู้กฎหมายต่าง ๆ จะช่วยให้เข้าใจเหตุการณ์ หรือหลักการทางการเมืองได้ดี เช่น กฎหมายการเลือกตั้ง จะทำให้ทราบว่า ใครมีสิทธิออกเสียงลงคะแนน

มานุษยวิทยา

มานุษยวิทยา เป็นศาสตร์ที่ศึกษาเกี่ยวกับมนุษย์ และกิจกรรมทุกอย่างที่มนุษย์กระทำตั้งแต่เกิดจนตาย ศึกษามนุษย์ทั้งในฐานะสิ่งมีชีวิตประเภทหนึ่งและในฐานะ เป็นสมาชิกของสังคม สนใจศึกษาถึง โครงสร้างทางร่างกายของมนุษย์ว่าทำไมจึงมีลักษณะแตกต่างกัน และสนใจต่อไปอีกว่า ทำไมจึงมีความแตกต่างกันในเรื่องภาษา และวัฒนธรรม ลักษณะการเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรม

สาขาของมานุษยวิทยา

วิชามานุษยวิทยา อาจแบ่งออกสาขาได้ดังนี้ (บรรพต วีระชัย และคณะ ๒๕๓๑, หน้า ๒๔๓-๒๔๖)

๑. มานุษยวิทยากายภาพ (Physical Anthropology)

ศึกษาธรรมชาติของมนุษย์ในเชิงชีววิทยา มานุษยวิทยากายภาพ ศึกษาถึง.-

๑.๑ การวิวัฒนาการของมนุษย์ ศึกษาถึงการกำเนิดของชาติพันธุ์มนุษย์ ความเจริญเติบโต การพัฒนาการต่าง ๆ การถ่ายทอดทางกรรมพันธุ์ ศึกษาถึงสาเหตุแห่งการเปลี่ยนแปลงของมนุษย์ในสมัยต่าง ๆ และต่างสถานที่

๑.๒ วิเคราะห์ประชากรตามสถานที่ต่าง ๆ ในโลก ช่วยให้เข้าใจกระบวนการพัฒนาการยิ่งขึ้น ศึกษาประชากรที่อยู่ตามชุมชนต่าง ๆ การรวมตัวเป็นหมู่บ้าน การรวมตัวเป็นประเทศชาติ

๒. มานุษยวิทยาสังคม (Social Anthropology) ศึกษาถึงการรวมตัวของมนุษย์ เป็นกลุ่ม เป็นเหล่า ศึกษาถึงการก่อตั้งกลุ่ม องค์การ หรือสถาบันทางสังคมของมนุษย์

๓. มานุษยวิทยาวัฒนธรรม (Cultural Anthropology) ศึกษาการกำเนิด การวิวัฒนาการ และบทบาทของวัฒนธรรมของสังคม ศึกษาถึงสาเหตุ

เศรษฐศาสตร์

เศรษฐศาสตร์ เป็นวิชาที่ศึกษาถึงพฤติกรรมของมนุษย์เกี่ยวกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจ เพื่อหาทางที่จะใช้ปัจจัยการผลิตที่มีอยู่อย่างจำกัด เพื่อให้บรรลุผลสำเร็จตามจุดมุ่งหมายอันมีอยู่มากมาย

จากความจริงที่ว่า ปัจจัยสี่เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับมนุษย์ ซึ่งได้แก่อาหาร ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค เครื่องนุ่งห่ม แคมมนุษย์ยังต้องการสิ่งอำนวยความสะดวกอื่น ๆ อีก เช่น รถยนต์ เครื่องปรับอากาศ เครื่องประดับ ฯลฯ เมื่อมนุษย์เห็นว่าสิ่งเหล่านี้มีความจำเป็นในการดำรงชีวิต เพื่อให้อยู่รอดก็เกิดความต้องการที่จะได้สิ่งเหล่านั้นมาใช้กับคนให้เพียงพอ เมื่อต่างคนต่างก็ต้องการปัจจัยเหล่านี้ ความสามารถของธรรมชาติที่จะบันดาลให้มีไม่เพียงพอ จึงเกิดปัญหาขึ้น ดังนั้น ปัญหาในเรื่องเศรษฐกิจ ก็อาจสรุปได้ ๒ ประการคือ

๑. มนุษย์มีความต้องการในสิ่งต่าง ๆ อย่างไม่มีที่สิ้นสุด จึงพยายามหาหนทางที่จะบำบัดความต้องการ เหล่านั้น

๒. สิ่งของและบริการต่าง ๆ ที่มีอยู่ ตลอดจนทรัพยากรธรรมชาติ มีอยู่จำกัด ไม่อาจจะบันดาลให้ได้เพียงพอกับความต้องการ

เมื่อเป็นเช่นนี้ปัญหาจึงมีว่า ทำอย่างไรจึงจะจัดหาหรือจัดแบ่งปันสิ่งต่าง ๆ ให้แก่มนุษย์ใค้ในโลก และบริโลกอย่างพอเพียง จึงเป็นเนื้อหาของวิชา เศรษฐศาสตร์ ซึ่งกระทรวงศึกษาธิการได้จัดเนื้อหาวิชา เศรษฐศาสตร์ไว้ในหลักสูตรสังคมศึกษา เพราะจะช่วยให้นักเรียนได้เป็นผู้รู้จักบริโลก ในสิ่งที่จำเป็นและมีประโยชน์ รวมทั้งรู้จักประหยัดและ เป็นผู้ผลิตที่ดีเมื่อมีโอกาสในอนาคต

ประเภทของวิชา เศรษฐศาสตร์

วิชา เศรษฐศาสตร์อาจจะแบ่งได้ดังนี้ (ปัจจุัย บุญนาค และสมคิด แก้วสนิท, ๒๕๒๓, หน้า ๒๕-๒๖)

๑. เศรษฐศาสตร์บรรยาย (Discriptive Economics)

หมายถึงการศึกษาวิชา เศรษฐศาสตร์ เฉพาะเรื่องใดเรื่องหนึ่ง โดยการรวบรวมข้อเท็จจริงต่าง ๆ ซึ่งได้เกิดขึ้นแล้วเกี่ยวกับเรื่องนั้น ๆ การเก็บรวบรวมข้อเท็จจริงต่าง ๆ นี้จะทำให้เราสามารถหยิบยกเรื่องใดเรื่องหนึ่งขึ้นมาพิจารณาได้ เช่น ระบบการเกษตรกรรมในประเทศไทย การบรรยายก็จะกล่าวถึงระบบการเกษตรกรรมในอดีตจนถึงปัจจุบัน ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นแล้ว และกำลังประสบอยู่ รวมทั้งวิธีการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ นั้นด้วย การศึกษาจะได้ผลดีเมื่อข้อเท็จจริงที่เก็บรวบรวมถูกต้อง

๒. ทฤษฎี เศรษฐศาสตร์ (Economic Theory) การศึกษาทฤษฎี

เศรษฐศาสตร์ต้องกระทำกันอย่างละเอียดถี่ถ้วนเห็นจริง การเรียนรู้เศรษฐศาสตร์ หมายถึง การเรียนรู้ถึงพฤติกรรมของหน่วยเศรษฐกิจต่าง ๆ ในระบบเศรษฐกิจหนึ่ง ๆ ภายใต้งื่อนไขหรือข้อสมมุติที่กำหนดไว้ การเรียนทฤษฎีจะทำให้เข้าใจปัญหาต่าง ๆ

ที่เกิดขึ้น และหาหนทางแก้ไขปัญหาเหล่านั้น ตลอดจนสามารถพยากรณ์เหตุการณ์
ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

๓. เศรษฐศาสตร์ประยุกต์ (Applied Economics) หมายถึง
การนำเอาทฤษฎีหรือหลักการทาง เศรษฐศาสตร์มาอธิบายสภาพการณ์และสิ่งแวดล้อม
ในปัจจุบันการประยุกต์ใช้จะได้ผลมากน้อยแค่ไหนขึ้นอยู่กับ ความรู้ หลักการ และ
ทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์เกี่ยวกับเรื่องนั้น ๆ

ในปัจจุบันนี้วิชาเศรษฐศาสตร์ ได้แบ่งออกเป็น ๒ แขนง คือ.-

๑. เศรษฐศาสตร์จุลภาค (Micro Economics) เป็นการศึกษา
วิชาเศรษฐศาสตร์ ในส่วนย่อย เช่น ทฤษฎีว่าด้วยราคา ทฤษฎีว่าด้วยการผลิต
เฉพาะเรื่อง เฉพาะราย

๒. เศรษฐศาสตร์มหภาค (Macro Economics) เป็นการศึกษา
วิชาเศรษฐศาสตร์ในส่วนรวม เช่น ทฤษฎีรายได้ประชาชาติ ทฤษฎีว่าด้วยการ
จ้างงาน

ความสัมพันธ์ระหว่างวิชาเศรษฐศาสตร์กับวิชาอื่น

เศรษฐศาสตร์ เป็นการศึกษาถึงมนุษย์ในพฤติกรรมต่าง ๆ จึงมีความสัมพันธ์
กับวิชาในสาขาอื่น ๆ ดังนี้.-

๑. รัฐศาสตร์ เศรษฐศาสตร์สัมพันธ์กับวิชารัฐศาสตร์คือ การปกครอง
บ้านเมือง ให้ได้รับความร่มเย็นเป็นสุข จะต้องให้ประชาชนส่วนใหญ่มีการกินที่อยู่
ที่ ไม่เดือดร้อนในการประกอบอาชีพ ด้วยเหตุนี้การปกครองประเทศ จึงต้องแก้
ปัญหาเศรษฐกิจพร้อม ๆ กับนโยบายอื่น ๆ ด้วย

๒. สังคมวิทยา เพราะสังคมวิทยาศึกษาถึงพฤติกรรมของมนุษย์ในชั้น
ต่าง ๆ รวมทั้งทั้งกิจการเมือง การปกครอง และเศรษฐกิจด้วย

๓. ประวัติศาสตร์ ประวัติศาสตร์ทำให้เข้าใจเศรษฐศาสตร์ดียิ่งขึ้น เพราะ เศรษฐศาสตร์ มีวิวัฒนาการมาตามยุคสมัย การศึกษาเศรษฐศาสตร์จึงต้องอาศัยประวัติศาสตร์

ประโยชน์ของการศึกษาวิชา เศรษฐศาสตร์

วิชา เศรษฐศาสตร์ให้ประโยชน์แก่ผู้เรียนดังนี้ (วันรักษ์ มิ่งมณีนาถิน และ สุวัณษ์ บุญภาค, ๒๕๑๔, หน้า ๕)

๑. ช่วยให้เข้าใจปัญหา เศรษฐกิจประจำวันของตนเอง และสามารถตัดสินใจหรือหาทางแก้ปัญหาเหล่านั้นได้ถูกต้อง เช่น การจ่ายเงินซื้อสินค้าต่าง ๆ นั้นคุ้มกับประโยชน์ใช้สอยของสินค้านั้นหรือไม่

๒. ช่วยแก้ปัญหาร้ายแรงทางเศรษฐกิจของประเทศ ถ้าประชาชนส่วนใหญ่สามารถแก้ปัญหาเหล่านั้นได้ก็ ผู้มีความรู้ทางเศรษฐศาสตร์ ย่อมสามารถจะดำเนินชีวิตทาง เศรษฐกิจของตนได้อย่างราบรื่นและ เจริญก้าวหน้า และพยายามหลีกเลี่ยงการกระทำใด ๆ ที่จะ เป็นผลร้ายต่อ เศรษฐกิจส่วนรวม

๓. เป็นประโยชน์ในการประกอบอาชีพ วิชาเศรษฐศาสตร์จะช่วยสร้างพื้นฐานให้แก่ผู้มีอาชีพในทางบริหารธุรกิจ การค้า การเมือง การปกครอง ผู้มีอาชีพเหล่านี้ จะสามารถเข้าใจปัญหา แก่ปัญหาทางนโยบายได้ดียิ่งขึ้น ถ้ามีความรู้ทางด้าน เศรษฐศาสตร์อยู่บ้าง

ประชากรศึกษา

เนื่องจากวิทยาการทางการแพทย์และเทคโนโลยีได้เจริญก้าวหน้าไปมาก ทำให้ช่วยลดการตายของประชากรลงมากกว่า เดิม การเพิ่มของประชากรอย่างรวดเร็ว

เร็ว ทำให้แต่ละประเทศประสบปัญหาในเรื่องที่อยู่อาศัย และทรัพยากรธรรมชาติต่าง ๆ ซึ่งมีอยู่อย่างจำกัด การเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิตโดยใช้เทคโนโลยีช่วย ถึงแม้จะได้ผลในระยะแรก แต่ในที่สุดก็ถึงขีดจำกัดไม่สามารถเพิ่มได้อีกต่อไป จึงจำเป็นต้องหันมาพิจารณาเกี่ยวกับการเพิ่มจำนวนประชากร คือ ถ้าเราสามารถลดอัตราการเพิ่มของประชากรให้เพิ่มอย่างช้า ๆ พอสมดุลกับทรัพยากรที่มีอยู่ จะช่วยให้การดำรงอยู่ของสังคมเป็นไปอย่างมีความสุข

อัตราการเพิ่มของประชากร จะเพิ่มรวดเร็วหรือช้า ขึ้นอยู่กับประชาชนแต่ละบุคคล ถ้าประชาชนเข้าใจถึงสาเหตุ และรู้ถึงความรับผิดชอบในสังคม รู้ถึงการปฏิบัติในทางที่ถูกต้อง ก็จะทำให้การควบคุมการเพิ่มของประชากรเป็นไปอย่างได้ผล ดังนั้น จึงจำเป็นต้องให้การศึกษากับประชาชนเพื่อให้รู้และเข้าใจ เรื่องภาวะประชากรของสังคม ด้วยการจัดให้มีการสอนประชากรศึกษาในโรงเรียน ปัจจุบันนี้กระทรวงศึกษาได้เล็งเห็นความสำคัญอันนี้จึงจัดให้มีการสอนเรื่องประชากรศึกษาในวิชาสังคมศึกษาค้นคว้า ซึ่ง ดร.บุพา อุดมศักดิ์ เสนอว่า ควรจะให้เด็กและผู้ใหญ่ได้เรียนรู้เกี่ยวกับ

๑. องค์ประกอบ และขบวนการเปลี่ยนแปลงภาวะประชากร
๒. ผลสืบเนื่องอันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงภาวะประชากร ซึ่งกระทบกระเทือนต่อคุณภาพชีวิตคน ทั้งในระดับครอบครัว ประเทศและโลก
๓. วิธีการต่าง ๆ ที่จะช่วยป้องกัน และแก้ไขภาวะประชานั้น ๆ เพื่อให้ได้มาซึ่งคุณภาพของชีวิตทั้งปรารภณา ทั้งนี้ ก็โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อก่อให้เกิด

- ๑) ทศนคติในทางรู้สึกรับผิดชอบต่อภาวะประชากร
  - ๒) รู้จักตัดสินใจ ปฏิบัติการด้วยวิจารณญาณ เพื่อป้องกันหรือแก้ไขภาวะประชากร อันมีผลกระทบกระเทือนต่อคุณภาพชีวิต ในทางที่ไม่พึงปรารภณา
- ลักษณะเนื้อหาของวิชาประชากรศึกษา ประกอบด้วย การเปลี่ยนแปลงภาวะประชากรและผลสืบเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงประชากรที่มีต่อบุคคล ครอบครัว

ชุมชน และประเทศ เนื้อหาวิชาประชากรศึกษา ควรจะประกอบด้วย

- ก. ข้อมูลเบื้องต้นของประชากร
  ๑. ข้อมูลเบื้องต้นของประชากร
    - ๑.๑ ที่มาและวิธีเก็บข้อมูลด้านประชากร
    - ๑.๒ ส่วนประกอบและลักษณะของประชากรในเมืองไทย
  ๒. การเปลี่ยนแปลงทางประชากร
    - ๒.๑ องค์ประกอบของการเปลี่ยนแปลงทางประชากร
    - ๒.๒ สาเหตุที่มีอิทธิพลต่อองค์ประกอบของการทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง
    - ๒.๓ การเพิ่มประชากรและทรัพยากร
- ข. ผลที่ตามมาภายหลังการเปลี่ยนแปลงประชากร
  ๑. ภาวะประชากรในครอบครัว
    - ๑.๑ อนามัยของแม่และเด็ก
    - ๑.๒ เศรษฐกิจของครอบครัว
    - ๑.๓ ปัญหาทางการศึกษาของบุตร
    - ๑.๔ ปัญหาทางสังคมอื่น ๆ
  ๒. ภาวะประชากรของประเทศ และการเพิ่มประชากรอย่างรวดเร็ว
    - ๒.๑ ปัญหาการพัฒนาประเทศ
    - ๒.๒ ปัญหาทางเศรษฐกิจ
    - ๒.๓ ปัญหาด้านสุขภาพ
    - ๒.๔ ปัญหาทางการศึกษา
    - ๒.๕ ปัญหาทางการเมือง
    - ๒.๖ ปัญหาทางสิ่งแวดล้อม

๒.๗ ปัญหาทางสังคมอื่น ๆ

๒.๘ ปัญหาการอพยพภายในประเทศ

๒.๙ ปัญหาการอพยพเข้าและออกระหว่างประเทศ

๒.๑๐ ปัญหาอื่น ๆ

ค. วิธีแก้ภาวะอันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงประชากร

๑. การแก้ภาวะประชากรระดับครอบครัว คือ การวางแผนชีวิต
ในครอบครัวการศึกษา สุขภาพ สังคม กับการจำกัดขนาดของครอบครัว

๒. การแก้ภาวะประชากรในระดับชาติ

๒.๑ การพัฒนาเศรษฐกิจ

๒.๒ การพัฒนาสังคม

๒.๓ การจัดระบบการกระจายประชากรใหม่

๒.๔ โครงการวางแผนครอบครัว และกฎหมาย

ง. แนวคิดค้นเนื้อหาเพื่อเสริมความเข้าใจด้านภาวะเจริญพันธุ์

๑. ระบบสืบพันธุ์

๒. ขบวนการแห่งการเจริญเติบโตและการพัฒนาการของมนุษย์ทุก
ระบบ

จ. แนวคิดค้นเนื้อหา เพื่อเสริมความเข้าใจภาวะประชากรของประเทศ
โดยศึกษาภาวะประชากร โครงการประชากรของประเทศต่าง ๆ โดยเฉพาะ
เฉพาะประเทศในทวีปเอเชีย ด้วยการเปรียบเทียบ

๑. เหตุและผลของการเปลี่ยนแปลงประชากร

๒. วิธีแก้ปัญหา นโยบาย โครงการ

ฉ. ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับกิจกรรมประชากรขององค์การและสถาบันใน
ประเทศซึ่งจัดขึ้น เพื่อช่วยแก้ภาวะประชากรอันมีผลต่อคุณภาพชีวิตของคนไทย

การจัดหลักสูตรวิชาสังคมศึกษาในปัจจุบันนี้ พยายามจัดเนื้อหาวิชาต่าง ๆ ในสังคมศาสตร์ให้ผสมผสานกัน จึงเหมาะสำหรับการศึกษาปัญหาหรือหัวข้อเรื่องต่าง ๆ ที่อยู่ในขอบข่ายของสังคมศาสตร์ ทั้งนี้ เพราะปัญหาต่าง ๆ จำเป็นต้องอาศัยข้อมูลความรู้จากหลายรายวิชาในสังคมศาสตร์ โดยเฉพาะหลักสูตรในระดับประถมศึกษา การจัดหลักสูตรกระทำแบบต่อเนื่องจากหน่วยหนึ่งไปยังอีกหน่วยหนึ่ง ยึดหลักการเจริญเติบโตตามธรรมชาติและการพัฒนาการของเด็กในวัยเล็ก ๆ จะเกี่ยวข้องกับสิ่งที่อยู่ใกล้ตัวเขา เด็กเล็ก ๆ จะเรียนรู้เฉพาะสิ่งที่กำลังเกิดอยู่กับตัวเขา แต่เมื่อวัยเจริญขึ้น ประสบการณ์ก็จะขยายมากขึ้น เป็นประสบการณ์ที่อยู่ใกล้ตัวมากขึ้น เนื้อหาวิชาที่ใกล้ตัวผู้เรียนมากขึ้น เช่น เริ่มต้นจากสังคมภายในบ้านของตนเอง แล้วค่อยขยายออกไปถึงสังคมใบโรงเรียน ใบท้องถิ่น ตลอดจน จึงขยายการเรียนไปยังประเทศไทย ประเทศเพื่อนบ้าน และประเทศต่าง ๆ ในโลก ซึ่งหลักสูตรประถมและมัธยมได้จัดให้สอดคล้องกัน

นาคยา กัทรแสงไทย ได้กล่าวไว้ในหนังสือยุทธวิธีการสอนสังคมศึกษา (หน้า ๒๔-๒๕) โดยกล่าวถึงโปรแกรมสังคมศึกษาแบบเก่าที่ได้รับการวิจารณ์มากอีกเรื่องหนึ่งก็คือ การจัดเนื้อหาวิชา ดังนั้น ในการปรับปรุงโปรแกรมสังคมศึกษาจึงพยายามที่จะพัฒนาและเลือกสรรเนื้อหาวิชาที่สอดคล้องกับสภาพการณ์ และปัญหาสังคมปัจจุบันให้มากที่สุด วิชาความรู้จากมานุษยวิทยา สังคมวิทยา และจิตวิทยาสังคม ได้มีอิทธิพลต่อการปรับปรุงโปรแกรมสังคมศึกษาทั้งในระดับประถมและมัธยมศึกษา เปรียบเทียบเรื่องราวของครอบครัวและชุมชนปรากฏอยู่ในหลักสูตรสังคมศึกษาระดับประถมของแทบทุกประเทศ ทั้งนี้ เพื่อให้เด็กได้เข้าใจในเรื่องการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม แนวทางการดำเนินชีวิตของคนในวัฒนธรรมต่าง ๆ วัฒนธรรมมีผลต่อบุคลิกภาพของบุคคลอย่างไร รวมทั้งความเข้าใจในความคิดรวบยอดเกี่ยวกับบทบาท ความคาดหวังในบทบาท และข้อขัดแย้งที่เกิดจากการที่มีบทบาทที่แตกต่างกัน สำหรับโปรแกรมระดับมัธยมจะประกอบด้วยการศึกษาเรื่องราวของสถาบัน

สังคม และความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับสังคม มีการนำเอาความรู้ทางมานุษยวิทยา และสังคมวิทยามาใช้อย่างกว้างขวางในหลักสูตรระดับนี้

นอกจากนั้น การนำวิชา เศรษฐศาสตร์ เข้ามาประยุกต์ในโปรแกรมสังคมศึกษาก็กำลังเป็นที่ตื่นตัวเช่นกัน โดยเน้นความคิดรวบยอดทางเศรษฐศาสตร์และปัญหา เศรษฐกิจในสังคมปัจจุบัน

สำหรับวิชา รัฐศาสตร์ นำมาใช้สำหรับการศึกษา โปรแกรมที่เกี่ยวกับการทดลองปฏิบัติ ความเข้าใจในความคิดรวบยอดเรื่องอำนาจ การแก้ปัญหาข้อขัดแย้ง และความยุติธรรมภายใต้กฎหมายการศึกษา การปกครองเปรียบเทียบ การเน้นกระบวนการทางการเมือง พฤติกรรมทางการเมือง มากกว่าที่จะมุ่งการอธิบายรายละเอียดเกี่ยวกับ โครงสร้างการปกครอง

ในขั้นของวิชาภูมิศาสตร์ มีการพัฒนาความนึกคิดรวบยอดและทักษะทางภูมิศาสตร์ทั้งในระดับประถมและมัธยม การศึกษาสิ่งแวดล้อม ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม ทั้งในขั้นของวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ

แนวโน้มการนำรายวิชาต่าง ๆ ในสังคมศาสตร์เป็นหลักในการจัดรวบรวมเนื้อหาวิชาสังคมศึกษาจะยังคงมีอยู่ต่อไปอย่างแน่นอนในการพัฒนา โปรแกรมสังคมศึกษา

การทำความเข้าใจในภาวะการณ์ของโลก แนวโน้มในการทำให้สังคมศึกษาเป็นวิชาที่ทันสมัยอยู่เสมอก็คือ การศึกษาสังคมอื่น ๆ ด้วย นอกเหนือไปจากสังคมที่แวดล้อมตัวผู้เรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เหตุการณ์ความเคลื่อนไหวของประเทศต่าง ๆ ในโลก ความสัมพันธ์และวัฒนธรรมระหว่างประเทศ

ในระดับประถมจะศึกษาเปรียบเทียบเรื่องครอบครัว ชุมชนของประเทศในทวีปต่าง ๆ สำหรับในระดับมัธยมจะศึกษาเปรียบเทียบเรื่องวัฒนธรรม ระบบเศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง